

ՀԱՍՄԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի
հայցորդ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԱԶԳԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՎՐԱ

Սույն հոդվածը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացված դատական և իրավական բարեփոխումների ծրագրերին և դատական անկախության վրա վերջիններիս ազդեցության ուսումնասիրությանը: Ուսումնասիրությունը կատարվել է՝ հիմք ընդունվելով 1995 թվականի Սահմանադրությունից հետո իրականացված առաջին և դրան հաջորդած ռազմավարական ծրագրերն ու դրանցում նախատեսված գործողությունները: Հոդվածում առանձնակի շեշտադրվում են իրականացված ծրագրերով դատարանների անկախության ապահովմանն ուղղված միջոցառումներն ու դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմինները: Ուսումնասիրության առարկա հանդիսացող խնդիրը դիտարկվում է ինչպես տեսականորեն, այնպես էլ գործնականում: Որպես արդյունք՝ հոդվածը երևան է հանում հարցի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացված միջոցառումների արդյունավետությունը, բացերն ու դեռևս առկա մարտահրավերները:

Հիմնաբառեր- դատական իշխանություն, դատական և իրավական բարեփոխումներ, ռազմավարական ծրագիր, ներպետական օրենսդրություն, իրականացված միջոցառումներ, անկախության ապահովման ինքնակառավարման մարմիններ:

Հայաստանի Հանրապետությունում դատական համակարգի բարեփոխմանն ուղղված քայլերը նախաձեռնվեցին անկախացումից անմիջապես հետո, ինչն ընդգրկվեց երեք հիմնական փուլերով իրականացված դատական և իրավական բարեփոխումների ծրագրերում: Մասնավորապես՝

1. Բարեփոխումների առաջին փուլ, որը սկսվեց 1995թ.-ի Սահմանադրության ընդունմամբ,
2. երկրորդ փուլ, որի սկզբնավորումը պայմանավորվեց 2005թ. Սահմանադրական փոփոխություններով, ինչը ընդգրկեց երկու ծրագրեր՝ 2009-2011թթ. և 2012-2016թթ. դատական և իրավական բարեփոխումների ծրագրերը,
3. և երրորդ փուլը, որն էլ իր հերթին պայմանավորվեց 2015թ.-ի Սահմանադրական փոփոխություններով:

Այսպես, 1996 թվականին ՀՀ-ում մեկնարկեց դատական և իրավական բարեփոխումների առաջին փուլը, որի հիմնական նպատակներից մեկն էր՝ վերացնել խորհրդային դատական համակարգը և ստեղծել նորը, ինչի առանցքում դրվեց համակարգի անկախության հարցը:

Ոլորտի ինստիտուցիոնալ բարեփոխման հիմքն այս շրջանում հանդիսացավ Արդարադատության խորհրդի ձևավորումը: Վերջինս դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմին էր, որը պատասխանատու էր՝ դատավորների նշա-

նակման, առաջխաղացման, պաշտոնից ազատման, դատական իշխանության ներքին այլ հարցերի առնչությամբ որոշումներ կայացնելու համար՝

2006-2009թթ.-ի դատական և իրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլի ծրագիրն աչքի ընկավ դատարանների գործունեությանն առնչվող օրենսդրական փոփոխություններով: Հատկանշական է, սակայն այն, որ այս փուլում իրականացված գործողությունների, դրանց արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվություններ, արդյունքների գնահատման զեկույցներ հասանելի չեն:

Զննարկվող թեմայի վերաբերյալ հաջորդ ծրագրերն իրականացվել են համապատասխանաբար 2009-2011 և 2012-2016թթ.-ին: Պետք է նշել, որ երկու դեպքում էլ անկախ ու հաշվետու դատական համակարգ ձևավորելը ինչպես նախկինում, այս ծրագրերում նույնպես առաջնային տեղ է զբաղեցրել, ինչը առավել կոնկրետ ընդգրկում էր դատավորների նշանակման ընթացակարգերի, դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմինների գործունեության արդյունավետության ու կարգապահական վարույթների բարելավմանն ուղղված միջոցառումներ:

2019 թվականից մինչ օրս ՀՀ-ում ընթանում է դատական և իրավական բարեփոխումների երրորդ փուլի հերթական ծրագիրը², որը բխում է 2015 թվականի Սահմանադրական փոփոխությունների

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

հայեցակարգից և 2018 թվականի քաղաքական փոփոխությունները՝ կրկին կենտրոնական նպատակ դիտարկելով իրավունքի գերակայության և դատական իշխանության անկախության անհրաժեշտությունը:

Ակնհայտ է, որ վերոնշյալ ժամանակահատվածում իրականացված դատական և իրավական բարեփոխումների ծրագրերով կյանքի են կոչվել մի շարք միջոցառումներ ու գործողություններ, այնուհանդերձ, թե՛ տեղական, թե՛ միջազգային կազմակերպությունների ամփոփմամբ և գնահատմամբ դրանք համակարգային փոփոխությունների չեն բերել և դատական իշխանության ու դատավորների անհատական անկախության հարցը շարունակում է մնալ արդիական:

Դատական իշխանության անկախության բացակայությունն է, որ հիմք է հանդիսանում նաև ՀՀ-ում երկար տարիներ շարունակ մարդու իրավունքների հիմնախնդիրների ոչ բավարար լուծմանը, քանի որ, ինչպես հայտնի է, անկախ դատարանների բացակայությունն ու դատական իշխանության ոչ արդյունավետ մատուցումն ուղղակիորեն կապված են տվյալ երկրում իրավունքների պաշտպանության հետ:

Դատական իշխանության անկախությունը յուրաքանչյուր իրավական պետության հիմնաքարերից և ժողովրդավարական հասարակություն հաստատելու կարևոր նախապայմաններից է, ինչով պայմանավորված՝ դատարանների անկախության հարցի ուսումնասիրությունը գրավում է ոլորտի մասնագետների և արդարադատության հետ առնչվող յուրաքանչյուր անձի հետաքրքրությունը:

Ժամանակակից սահմանադրական համակարգերում դատական իշխանության անկախության սկզբունքը հենվում է իշխանությունների բաժանման սկզբունքի վրա: Այս սկզբունքի համաձայն՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունները կազմում են կառավարման համակարգի երեք առանձին ճյուղերը, որոնք ձևավորում են փոխադարձ գապիչների և հակակշիռների համակարգ:

Որպես արդյունք՝ օրենսդիր և գործադիր իշխանություններից դատական իշխանության անկախությունը երաշխավորում է տվյալ միջավայրում իրավունքի գերակայության հիմնադրումն ու ամրապնդումը, ինչպես նաև անհատի և նրա իրավունքների պաշտպանությունը:

Որպես ռազմավարական ծրագրերի շրջանակում ուսումնասիրություն, հողվածի շրջանակներում խնդիր առանձնացվել են հատկապես **դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմին-**

ների գործունեությանն ուղղված գործողությունները՝ որպես դատական իշխանության անկախության ապահովման կարևորագույն գործոն:

Ինքնակառավարման մարմինների գործունեության երաշխիքներն ու կարգավիճակն ըստ ՀՀ-ում իրականացված դատաիրավական ոլորտի բարեփոխումների

1995 թվականին, երբ ընդունվեց ՀՀ առաջին Սահմանադրությունը, անհրաժեշտություն առաջացավ նաև ձևավորել անցումային շրջանի տրամաբանությունից բխող ինստիտուցիոնալ և օրենսդրական հիմքեր:

Այստեղ պետք է նշել, որ առաջին Սահմանադրությամբ դատական իշխանության անկախության երաշխավորման ինքնակառավարման մարմիններ նախատեսված չէին:

Ըստ Սահմանադրության՝ դատարանների անկախության երաշխավորը դիտարկվում էր հանրապետության նախագահը⁴:

Սահմանադրությունը նախատեսում էր Արդարադատության խորհրդի գործունեությունը, սակայն, դատական իշխանության անկախության երաշխավոր, ըստ էության, այն չէր հանդիսանում:

Արդարադատության Խորհուրդը, համաձայն կարգավորումների, ղեկավարվում էր հանրապետության նախագահի կողմից: Վերջինիս փոխնախագահներն էին արդարադատության նախարարը և գլխավոր դատախազը: Խորհրդի կազմի մեջ մտնում էին նաև ՀՀ նախագահի կողմից 5 տարի ժամկետով նշանակված 14 անդամ՝ 2 իրավաբան-գիտնական, 9 դատավոր, 3 դատախազ⁵:

Արդարադատության խորհրդի կազմի և գործունեության հարցերը կարգավորվում էին «Արդարադատության խորհրդի մասին» ՀՀ օրենքով⁶:

Ինչպես արդեն նշվեց վերևում՝ բարեփոխումների ծրագրերի առաջին փուլի ռազմավարական նպատակը երկրում անկախ, արդյունավետ ու վստահություն ներշնչող դատական իշխանության ստեղծումն էր, ինչից բխում էին վեց առավել ոլորտային նպատակներ: Վերջիններիս մեջ առաջնային տեղ էր զբաղեցնում դատական իշխանության ինքնակառավարման ուժեղացումը՝ դատարանների նախագահների խորհրդին աջակցելու միջոցով:

Այս նպատակի իրագործման ինդիկատոր սահմանվել էր դատարանների նախագահների խորհրդի կարողությունների ուժեղացումն ու վերջինիս կողմից դատական իշխանության արդյունավետ կառավարումը:

Զննարկվող շրջանի գործողությունների ու միջոցառումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս,

որ ՀՀ-ում անկախացումից հետո չի եղել դատական իշխանության անկախության մշակույթ: Սա կարելի է բացատրել մի կողմից դեռևս տիրող սովետական մտածելակերպով, մյուս կողմից՝ դրան բնորոշ իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի, առավել ևս դատական իշխանության անկախության բացով: Նմանատիպ իշխանությունների բաժանման սկզբունքը Հայաստանի Հանրապետությունում չէր ընկալվում որպես իշխանությունների հավասար բաժանում, քանի որ բավականին երկար ժամանակ իշխանության բոլոր թևերը վերահսկվել են հանրապետության նախագահի կողմից:

Ստեղծված պայմաններում ոչ միայն դատական համակարգը, այլ նաև իշխանության մնացած թևերը եղել են խոցելի, սակայն դատական իշխանության հարցը եղել է առավել խնդրահարույց: Վերջինս, չունենալով ներքին և արտաքին պաշտպանություն, եղել է գործադիր իշխանության հսկողության ներքո՝ ի դեմս հանրապետության նախագահի:

Դատական և իրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլը սկիզբ առավ 2005 թվականի Սահմանադրական փոփոխություններով և ընդգրկեց 2006-2009 թվականները: Այս փուլին առավելապես բնորոշ են եղել օրենսդրական նախաձեռնություններն ու օրենսդրական փաթեթների ընդունմանն ուղղված գործողությունները: Որոնց մեջ կենտրոնական դեր ունեցավ 2007 թվականին ընդունված ՀՀ Դատական օրենսգիրքը: Վերջինս պետք է արտացոլեր ոլորտին վերաբերող բազմաթիվ միջազգային համաձայնագրերի պահանջները, սահմաներ դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմինները, Արդարադատության խորհրդի լիազորությունները: Զննարկվող փուլի վերաբերյալ հաշվետվություններ կամ ամփոփող շատ տվյալներ հասանելի չեն: Որպես տեղեկատվության աղբյուր դիտարկվել է 2009-2011 թվականների դատական և իրավական բարեփոխումների ծրագիրը՝ նախորդ ծրագրին կատարած հղումների հաշվին: Առավել մանրամասն տեղեկություն ստանալու ջանքերը եղել են անօգուտ, քանի որ պարզվել է, որ այդ ժամանակաշրջանում տվյալների հավաքագրում չի իրականացվել, իսկ եղած տեղեկությունը չի պահպանվել՝ Արդարադատության նախարարության շենքում տեղի ունեցած հրդեհի պատճառով:

Ինչպես դատական և իրավական բարեփոխումների առաջին, այնպես էլ երկրորդ փուլում խնդրահարույց է եղել մասնավորապես դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմինների՝ Արդարադատության խորհրդի կազմն ու ձևավորումը:

Այս խնդրին անդրադարձել են նաև միջազգային կառույցները՝ ՀՀ-ին ուղղված զեկույցներով ու հանձնարարականներով:

Արդարադատության խորհրդին առնչվող հիմնական մտահոգությունն այն է եղել, որ այն ամբողջությամբ չի համապատասխանել դատական իշխանության անկախության ապահովման համար անհրաժեշտ գործառնության լիազորություններով մարմնին: Ո՛չ այդ ժամանակ գործող Սահմանադրությունը, ո՛չ էլ Դատական օրենսգիրքը Արդարադատության խորհուրդը չի դիտարկել որպես դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմին՝

2005 թվականի Սահմանադրական փոփոխությունները այս խնդրին որոշակի լուծում են բերել: Մասնավորապես, փոփոխության են ենթարկվել Արդարադատության խորհրդի կազմն ու ձևավորման կարգը:

Սահմանադրության կարգավորումների համաձայն՝ Արդարադատության խորհրդի կազմի մեջ մտնում էին՝ ՀՀ Դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից գաղտնի քվեարկությամբ հինգ տարի ժամկետով օրենքով սահմանված կարգով ընտրված ինը դատավորներ, հանրապետության նախագահի և Ազգային ժողովի կողմից նշանակված երկուսական իրավաբան-գիտնականներ: Արդարադատության խորհրդի նիստերը վարում էր վճռաբեկ դատարանի նախագահը՝ առանց քվեարկության իրավունքի:

Այստեղ հիշատակման է արժանի նաև 2007 թվականին ընդունված Դատական օրենսգիրքը և Արդարադատության խորհրդի վերաբերյալ վերջինիս կարգավորումները: Դատական օրենսգիրքը միավորեց դատական իշխանության ոլորտի օրենսդրական բոլոր կարգավորումները և փոխարինեց Արդարադատության խորհրդի մասին, Դատարանակազմության և Դատավորի կարգավիճակի մասին ՀՀ օրենքներին՝ առավել մանրամասն կարգավորում տալով Խորհրդի կազմին, կազմավորմանն ու գործառնություններին:

Համաձայն Դատական օրենսգրքի Արդարադատության խորհուրդը համարվում է անկախ մարմին, սակայն ուղղակիորեն չէր նշվում, որ ԱԽ-ն դատական իշխանության ինքնակառավարման մարմին է:

Սահմանադրությամբ և Դատական օրենսգրքով ԱԽ տրված լիազորությունները կենտրոնանում էին հիմնականում 2 կարևոր գործառնության շուրջ՝ դատավորների նշանակում, առաջխաղացում, դատավորներին պաշտոնից ազատում և դատավորների կարգապահական պատասխանատ-

www.ardaradutyjournal.com

վություն:

Ինչ վերաբերում է Խորհրդի ադմինիստրատիվ ու աշխատակազմի գործառույթներին, ապա այն իրականացվում էր Դատական դեպարտամենտի կողմից: Վերջինս պատասխանատու էր նաև դատական ծառայության, օրենքով դատարաններին, ինչպես նաև դատական իշխանության մարմիններին վերապահված լիազորությունների ու գործառույթների իրականացման համար¹⁰:

Անդրադառնալով այս փոփոխությունների վերաբերյալ միջազգային կառույցների արձագանքներին, պետք է նշել, որ, օրինակ, Համաշխարհային Բանկի ֆինանսական աջակցությամբ իրականացված ծրագրային հաշվետվության մեջ Համաշխարհային Բանկը 2000 թվականի համեմատությամբ 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները դրական է գնահատել: Մասնավորապես, Արդարադատության խորհրդի կազմում գործադիր իշխանության ներգրավվածության նվազումը, ինչպես նաև Դատավորների ընդհանուր ժողովի ստեղծումը, Դատարանների նախագահների խորհրդի գործառույթների վերանայումը¹¹ համարվել են դրական փոփոխություններ:

2009-2011թթ-ին իրականացված Դատական և իրավական բարեփոխումների երրորդ ծրագրի համար ընտրված էր 5 թիրախային ոլորտ, որտեղ կրկին կենտրոնական դեր ուներ անկախ և հաշվետու արդարադատության ապահովումը¹²:

Ծրագիրը և դրա շրջանակներում իրականացված միջոցառումները՝ որդեգրած նպատակների առնչությամբ մեծ ձեռքբերումներ չեն ապահովել: Ավելին, ծրագրի գործողությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ և վերջնական հաշվետվություն չի ներկայացվել: Ծրագրի իրականացման համար պատասխանատու մարմիններից Արդարադատության նախարարության պաշտոնական կայք էջում հասանելի է այս փուլի վերաբերյալ մեկ հետազոտություն «Դատաիրավական բարեփոխումների 2-րդ ծրագրի վերաբերյալ Հանրային կարծիքի Մոնիթորինգ և հարցումներ» վերտառությամբ: Վերջինս, սակայն, ծրագրով նախատեսված միջոցառումների կատարման վերաբերյալ որևէ տեղեկություն չի տրամադրում¹³:

Այս փուլի ծրագրով նախատեսված նպատակները և հատկապես դատարանների անկախության խնդիրը շարունակել է արդիական մնալ նաև միջազգային կառույցների գնահատմամբ, մասնավորապես՝ իշխանությունների բաժանման համատեքստում¹⁴:

2012-2016թթ. դատաիրավական բարեփոխումների ծրագրով ևս՝ կենտրոնական նպատակ

էր դիտարկվում արդար և արդյունավետ դատական իշխանություն ձևավորելը: Ծրագրի հայեցակարգային հիմնավորումներում նշվել է, որ դեռևս արդիական է շարունակում մնալ դատական իշխանության անկախության խնդիրը թե՛ ներքին, թե՛ արտաքին մակարդակում՝ պայմանավորված ինչպես գործառույթային, այնպես էլ կառուցակարգային գործոցներով¹⁵: Նշված նպատակի իրագործման համար որպես միջոց է դիտարկվել նաև դատավորների ինքնակառավարման առավել արդյունավետ մոդելի ներդրումը:

Զննարկվող շրջանում իրականացված ծրագրի միջոցառումների կատարման վերաբերյալ Արդարադատության նախարարության կողմից ներկայացվել է հաշվետվություն: Վերջինս, սակայն, ներկայացրել է որպես մինչև 2016 թվականի նոյեմբերի 30-ը կատարված աշխատանքների վերաբերյալ արդյունքներ¹⁶: Ըստ այդմ, միջոցառումների կատարումը Նախարարությունը գնահատել է որպես ամբողջությամբ կատարված, մասնակի կատարված և չկատարված:

Այդ չափանիշով գնահատման արդյունքում հաշվետվության մեջ ներկայացվել է թվով ընդհանուր 67 միջոցառման կատարողականի վերաբերյալ տեղեկություն: Այդ 67 միջոցառումներից՝

- 7-ը՝ չկատարված,
- 29-ը՝ ամբողջությամբ կատարված,
- 31-ը՝ մասնակի կատարված:

Չկատարված միջոցառումների համար որպես հիմնավորում նշվել է ֆինանսական ռեսուրսների բացակայությունը, սակայն հաշվետվության մեջ որևէ տվյալ չկա բյուջեով նախատեսված ընդհանուր ֆինանսական հատկացումների ու ծախսերի մասին և թե հավելյալ ինչքան ֆինանսական միջոցների անհրաժեշտություն է եղել: Ինչ վերաբերում է մասնակի կատարված միջոցառումներին, ապա դրանք հետաձգվել են մինչև 2017 թվականը: Հետաձգումը ընդունվել է՝ հաշվի առնելով 2012-2016 թթ. ծրագրի թերացումներն ու միջոցառումների իրագործման բացթողումները: Ըստ այդմ, 2016թ. նոյեմբերի 30-ի ՀՀ նախագահի հրամանագրով ծրագրի իրագործման վերջնաժամկետը հետաձգվել է մինչև 2017 թվականը¹⁷:

Միջոցառումների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ նախատեսված շուրջ 130 միջոցառումներից 49-ը տեղափոխվել է կատարման 2017 թվական, ինչը կազմում է գործողությունների շուրջ 38%-ը: Հետաձգված ծրագրի շրջանակներում միջոցառումների կատարողականը, ըստ ԱՆ հաշվետվության, ունի հետևյալ պատկերը՝

- 11 գործողություն՝ չկատարված,
- 21 գործողություն՝ ամբողջությամբ կատարված,
- 14 գործողություն՝ մասնակի կատարված¹⁸ :

Ինքնակառավարման մոդելի ուժեղացմանն ու արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների առնչությամբ կարող ենք նշել, որ պրակտիկայում այդ շրջանի համար փոփոխություններ չեն արձանագրվել: Ծրագրի կատարման համար պատասխանատու պետական մարմինների կողմից այս նպատակի ներքո նույնպես՝ միջոցառումների կատարման հաշվետվություն չի ներկայացվել:

Քննարկվող ծրագրի իրականացման ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունում նախաձեռնվեցին հերթական Սահմանադրական բարեփոխումները: Մասնավորապես, 2015 թվականի Սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում, ի թիվս այլ փոփոխությունների, օրենքով փոխվեց դատավորի կարգավիճակը, դատավորների թեկնածուներին ներկայացվող պահանջները, դատավորների ընտրության և նշանակման կարգը, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կարգավիճակը: Ավելին, դատարանների և դատավորների անկախությունը երաշխավորելու նպատակով, սահմանադրական մակարդակով ամրագրվել են Բարձրագույն դատական խորհրդի՝ որպես անկախ պետական մարմնի կազմը և Բարձրագույն դատական խորհրդի կազմավորման կարգը, վերջինիս լիազորությունները: Հստակ ամրագրում են ստացել դատավորի կարգավիճակի օրենսդրական երաշխիքները, դատավորների թեկնածուներին ներկայացվող պահանջները, նրանց ընտրության և նշանակման կարգը:

Հարկ է նշել, որ ԲԳԽ-ի ձևավորումը՝ որպես ինքնուրույն սահմանադրական մարմնի բավականին դրական է գնահատվում, սակայն պրակտիկայում արդեն իսկ և այսօր էլ ներկայացվում են մտահոգություններ ինչպես դրա կազմի, այնպես էլ ձևավորման ու գործառույթների՝ մասնավորապես իրականացրած գործունեության կապակցությամբ¹⁹ :

Վերոնշյալ բարեփոխումների բոլոր ծրագրերի ու միջոցառումների ուսումնասիրությունը փաստում է, որ ռազմավարական ծրագրերով արձանագրված խնդիրները ամբողջական լուծում չեն ստացել և կրկին հայտնվել են միջազգային կառույցների հանձնարարականներում^{20,23} :

Ի մի բերելով հողվածում ներկայացված տեղեկություններն ու իրականացված ուսումնասիրությունը՝ պետք է նշել, որ Հայաստանում դատական և իրավական բարեփոխումների շարունակական ծրագրերի իրականացումը հասցեագրել է մեկ հիմնական խնդիր՝ մեծացնել դատական իշխանության անկախությունը, ինչը, սակայն, մինչ օրս հանդիսանում է չլուծված և օրակարգային հարց: Չնայած շուրջ 25 տարիների ընթացքում 3 փուլով իրականացրած 4 (5-րդը՝ դեռևս ընթացքի մեջ) երկարաժամկետ ծրագրերի գործողություններին՝ դատական իշխանության անկախության խնդիրը շարունակում է հանդիսանալ Հայաստանում արդարադատության իրացման առանցքային խոչընդոտ:

¹ Տե՛ս, ՀՀ Սահմանադրություն, հոդված 94-95-րդ, 1995 թվական

² Տե՛ս, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=135487>

³ Տե՛ս, ՀՀ Սահմանադրական փոփոխությունների հայեցակարգ: Գլուխ 2, 2015թ.:

⁴ Տե՛ս, ՀՀ Սահմանադրություն, հոդված 94-րդ, 1995թ.:

⁵ Տե՛ս, նույն տեղում

⁶ Տե՛ս, Հայաստանի Հանրապետության օրենքը Արդարադատության խորհրդի մասին

<http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1752&lang=arm&enc=utf8>

⁷ Տե՛ս, Հասմիկ Հարությունյան, Դատական և իրավական բարեփոխումների ծրագրերի ազդեցությունը ՀՀ-ում դատական իշխանության անկախության հաստատման վրա, Բաց հասարակություն հիմնադրամներ Հայաստանի, Երևան 2018 <http://www.osf.am/wp-content/uploads/2019/01/%D4%B4%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D6%87-%D5%AB%D6%80%D5%A1%D5%BE%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D5%A2%D5%A1%D6%80%D5%A5%D6%83%D5%B8%D5%AD%D5%B8%D6%82%D5%B4%D5%B6%D5%A5%D6%80%D5%AB-%D5%AE%D6%80%D5%A1%D5%A3%D6%80%D5%A5%D6%80%D5%AB-%D5%A1%D5%A6%D5%A4%D5%A5%D6%81%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%>

www.ardadatutyunjurnal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

D5%B6%D5%A8-%D5%80%D5%80-%D5%B8%D6%82%D5%B4-%D5%A4% D5%A1%D5%BF%D5%A1%D5% AF%D5%A1%D5%B6-%D5%AB%D5%B7%D5%AD%D5%A1%D5%B6%D5%B8% D6%82%D5%A9%D5%B5% D5%A1%D5%B6-%D5%A1%D5%B6%D5%AF%D5%A1%D5%AD%D5%B8%D6%82% D5%A9%D5%B5%D5% A1%D5%B6-%D5%B0%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%BF%D5%B4%D5%A1%D5%B6- %D5%BE%D6%80%D5%A1.pdf

⁸ Տե՛ս, Eastern Partnership Enhancing Judicial Reform in the Eastern Partnership Countries Working Group on Independent Judicial Systems PROJECT REPORT Judicial self-governing bodies Judges' Career, Strasburg September of 2011, էջ 112:

⁹ Տե՛ս, ՀՀ Սահմանադրություն, հոդված 94.1-րդ, 2005 թվական:

¹⁰ Տե՛ս, ՀՀ Գատակյան օրենսգիրք, հոդված 194-րդ, 2007 թվական:

¹¹ Տե՛ս, World Bank, Implementation Completion and Results Report for a Judicial Reform Project in Armenia, June 28, 2007:

¹² Տե՛ս, ՀՀ Գատակյան և իրավական բարեփոխումների ռազմավարական գործողությունների ծրագիր և ծրագրից բխող միջոցառումներ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=50926>:

¹³ Տե՛ս, http://www.moj.am/storage/uploads/JRP2_Monitoring_Report_Phase_2_arm.pdf

¹⁴ Տե՛ս, Human Rights Council Fifteenth session Agenda item 6 Universal Periodic Review Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Armenia, 2010:

¹⁵ Տե՛ս, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=76932>

¹⁶ Տե՛ս, ՀՀ իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրից բխող միջոցառումների 2016 թվականին կատարման վիճակի վերաբերյալ հաշվետվություն:

¹⁷ Տե՛ս, http://moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_8318762527991_002_2016-tarekanpdf.pdf

¹⁸ Տե՛ս, ՀՀ Նախագահի 2012թ. հունիսի 30-ի տարեկան հաշվետվություն «Հայաստանի Հանրապետության իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2017 թվականների ռազմավարական ծրագիրը և ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» թիվ ՆԿ-96-Ա կարգադրությամբ հաստատված ծրագրից բխող 2017 թվականի համար նախատեսված միջոցառումների կատարման վերաբերյալ http://moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_145550184671_tarekan-hashvetvutyun-2017-datairavakan.pdf

¹⁹ Տե՛ս, Տեղեկանք Բարձրագույն դատական խորհրդի գործունեության վերաբերյալ <http://prwb.am/new/hy/2018/10/26/%D5%BF%D5%A5%D5%B2%D5%A5%D5%AF%D5%A1%D5%B6%D6%84-%D5%A2%D5%A1%D6%80%D5%B1%D6%80%D5%A1%D5%A3%D5%B8%D6%82%D5%B5%D5%B6-%D5%A4%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D5%AD%D5%B8%D6%80%D5%B0%D6%80-2/>

²⁰ Տե՛ս, Organisation For Economic Co-Operation And Development Anti-Corruption Network For Eastern Europe And Central Asia Anti-Corruption Reforms In Armenia Round 3 Monitoring Of The Istanbul Anti-Corruption Action Plan, 2014.

²¹ Տե՛ս, Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review Twenty-first session , 19–30 January 2015 Compilation prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 and paragraph 5 of the annex to Council resolution 16/21, Armenia.

²² Տե՛ս, European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) Opinion On The Draft Concept Paper On The Constitutional Reforms Of The Republic Of Armenia Adopted By The Venice Commission At Its 100th Plenary Session (Rome, 10-11 October 2014).

²³ Տե՛ս, Human Rights Council Twenty-ninth session Agenda item 6 Universal Periodic Review Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Armenia, 2015.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՅԱՆԿ

1. ՀՀ Սահմանադրություն, 1995 թվական
2. ՀՀ Սահմանադրական փոփոխությունների հայեցակարգ: Գլուխ 2, 2015թ.:
3. Eastern Partnership Enhancing Judicial Reform in the Eastern Partnership Countries Working Group on Independent Judicial Systems PROJECT REPORT Judicial self-governing bodies Judges' Career, Strasburg September of 2011, էջ 112
4. ՀՀ Սահմանադրություն, հոդված 94.1-րդ, 2005 թվական:
5. Հոդված 194-րդ, ՀՀ Գատակյան օրենսգիրք, 2007 թվական:
6. World Bank, Implementation Completion and Results Report for a Judicial Reform Project in Armenia, June 28, 2007
7. ՀՀ Գատակյան և իրավական բարեփոխումների ռազմավարական գործողությունների ծրագիր և ծրագրից բխող միջոցառումներ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=50926>
8. «ԱՄ ՓԱՐԹՆԸՐԶ ՔՈՆՍԱԼԹԻՆԳ ՔԱՄՓՆԻ» ՍՊԸ, ԳԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ 2 ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ ԵՎ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ, ՓՈՒԼ 2, Ապրիլ 2013, http://www.moj.am/storage/uploads/JRP2_Monitoring_Report_Phase_2_arm.pdf
9. Human Rights Council Fifteenth session Agenda item 6 Universal Periodic Review Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Armenia, 2010.

www.aradaradutyjournal.com

10. ՀՀ իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրից բխող միջոցառումների 2016 թվականին կատարման վիճակի վերաբերյալ հաշվետվություն:
11. Տարեկան հաշվետվություն ՀՀ Նախագահի 2012թ. հունիսի 30-ի «Հայաստանի Հանրապետության իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2017 թվականների ռազմավարական ծրագիրը և ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» թիվ ՆԿ-96-Ա կարգադրությամբ հաստատված ծրագրից բխող 2017 թվականի համար նախատեսված միջոցառումների կատարման վերաբերյալ
http://moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_145550184671_tarekan-hashvetvutyun-2017-datairavakan.pdf

Ասմիկ Արուտյան
Соискатель Академии государственного
управления Республики Армения

РЕЗЮМЕ
*Влияние программ судебной и правовой реформы на установление
судебной независимости в Республике Армения*

Данная статья посвящена изучению программ судебной реформы и их влияние на независимость судебной системы в Республике Армения. Исследование проводилось на основе первых стратегических планов, реализованных после принятия Конституции 1995 года, и действий, предусмотренных в них. В статье особое внимание уделяется мерам, принимаемым для обеспечения независимости судов и органов самоуправления судебной власти посредством реализуемых программ. Исследуемая проблема рассматривается как теоретически, так и практически. В результате в статье подчеркивается эффективность мер, принятых в РА по данному вопросу, а также пробел, которые все еще существуют.

Ключевые слова: судебная система, судебно-правовые реформы, стратегический план, внутреннее законодательство, реализованные меры, органы самоуправления по обеспечению независимости.

Hasmik Harutyunyan
Applicant of the Public Administration
Academy of the Republic of Armenia

SUMMARY
*The impact of judicial and legal reform programs on the establishment
of judicial independence in the Republic of Armenia*

This article is dedicated to the study of implemented judicial reform programs and their impact of the latter on judicial independence in the Republic of Armenia. The study was based on the first strategic plans implemented after the 1995 Constitution and the actions envisaged in them. The article places special emphasis on the measures taken to ensure the independence of the courts and the self-governing bodies of the judiciary through the implemented programs. The problem under study is considered both theoretically and practically. As a result, the article highlights the effectiveness of the measures taken in the Republic of Armenia on the issue, the gaps and the challenges that still exist.

Key words: Judiciary, judicial-legal reforms, strategic plan, domestic legislation, measures taken, self-governing bodies to ensure independence.

Բնագիրը ներկայացվել է 16.11.2021թ.
Ընդունվել է տպագրության 29.11.2021թ.
Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսվել է) իրավաբանական
գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Հարությունյանը